

Nicolae TEȘCULĂ

**PUBLICISTICA POLITICĂ SĂSEASCĂ DIN SIBIU
ÎN ANII '60 AI SECOLULUI AL XIX-LEA**

Presa, în epoca modernă, a fost unul dintre principalele mijloace de comunicare, un element care a permis informarea unui public cult și tot mai avid de cunoaștere cu știri și vești variate, de la starea politică a zilei, la evenimentele internaționale, de la aspectele economice la situația vieții cotidiene din diversele orașe.

Prezența ziarelor, a revistelor explică gradul de dezvoltare a sistemului de comunicație al timpului, presa pentru această perioadă este un mijloc apropiat, accesibil și nemijlocit de comunicare, care determină, la fel ca și scrisorile, un dialog între diverși oameni.¹

Pentru spațiul transilvan, prima apariție a unui ziar este legată de cercurile conservatoare și aristocratice de la Sibiu, unde, la 1 iunie 1778, va apărea „Theatral Wochenblatt für das Jahr 1778”. Publicația va fi editată doar în câteva numere, până în 26 iulie același an, de tipograful Samuel Sardi și Martin Hochmeister². Această încercare nu va fi încununată de succes și va fi reluată cu mai mulți sorți de izbândă de către Martin Hochmeister în anul 1784, când va tipări „Siebenbürger Zeitung”. Din 1787 până în 1791 va apărea sub numele de „Krigsbote”, iar pentru perioada 1791-1862, sub numele de „Siebenbürger Bote”, ca mai apoi, până în 1907, să poarte numele de „Hermannstädter Zeitung”.³

Monopolul presei sibiene va fi spart destul de târziu, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, de către un tânăr tipograf german originar din Wehrheim im Taunus, principatul Nassau, pe numele său Johann Gött. În 1832 se va stabili la Brașov, unde se va angaja la tipografia lui Franz von Schobeln, ale cărei baze au fost puse în secolul al XVI-lea de către Johannes Honterus. În 1834 reușește să cumpere tipografia și, în 1837, fondează ziarul „Siebenbürger Wochenblatt”, care, din 1849, se va transforma în „Kronstädter Zeitung”. Importanța lui Gött⁴ pentru presa scrisă din Ardeal este covârșitoare. Nu doar că a adus, după 1830, un nou impuls asupra presei săsești din Transilvania, dar a reușit să fie editorul presei românești din Transilvania prin apariția, în tiparnița sa, a „Gazetei de Transilvania”.

În perioada 1850-1860 vor exista doar două publicații periodice cu caracter politic și informațional în Ardeal, și anume, „Siebenbürger Bote”, editat la Sibiu de Theodor Steinhauser, și „Kronstädter Zeitung”, de la Brașov, în tiparnița lui Johann Gött. Această situație își are originea în Legea cenzurii din iulie 1852, impusă de către regimul neoabsolutist.

În anii '60 ai secolului al XIX-lea, au loc evoluții la nivel politic. Întreaga mișcare națională a sașilor, românilor, maghiarilor se manifestă modern prin intermediul partidelor politice. Viața agitată din acest deceniu a determinat luări de poziție din partea naționalităților cu privire la viitorul

¹ Hans-Christof Kraus, *Zeitungen, Zeitschriften, Flugblätter, Pamphlete*, în „Aufriß der historischen Wissenschaften”, herausgegeben Michael Maurer, Bd. 4; Quellen, Stuttgart, 2002, p. 373.

² Despre activitatea lui Martin Hochmeister vezi: Oskar Wittstock, *Martin Hochmeister. Ein siebenbürgischer Kulturpionier*, în „Sudostdeutsche Vierteljahresblätter”, München, 28, 1979, Folge 1, pp. 29-37.

³ Emil Sigerius, *Die deutsche periodische Literatur Siebenbürgens*, în „Mitteilungen zur Kenntnis des Deutschtums in Großrumänien”, Sibiu, 1925, p. 2.

⁴ Despre activitatea lui Johann Gött, în domeniul editării de cărți, ziare și reviste vezi: Eduard Eisenburger, *Johann Gött*, în „Taten und Gestalten. Bilder aus der Vergangenheit der Rumäniendeutschen”, II Band, Hora Verlag, Sibiu, 2002, pp. 54-57; Hans Meschendörfer, *op. cit.*, pp. 39-44; *Lexicon der Siebenbürger Sachsen. Geschichte, Kultur, Zivilisation. Wissenschaft, Wirtschaft, Lebensraum Siebenbürgen*, Wort und Welt Kraft Verlag, 1993, pp. 391-392; Ela Cosma, *Editorul Johann Gött și presa săsească din Brașov în anii revoluției din 1848/1849*, în „Identitate și alteritate. Studii de imagologie”, II, P.U.C., Cluj-Napoca, 1998, pp. 211-225; Michael Kroner, *Johann Gött – ein Förderer des siebenbürgisch-sächsischen Schrifttums*, în „Neue Literatur”, 18, 1968, Heft 1/2, pp. 124-129; Gernot Nussbächer, *Tipograful brașovean Johann Gött (1810-1888)*, în „Țara Bârsei”, an IV (XV), 2005, serie nouă, nr. 4, pp. 14-24.

monarhiei, acum elita intelectuală se va grupa în diverse partide, prin intermediul cărora va acționa într-un sens sau altul.

La nivelul sașilor ardeleni, această perioadă determină apariția grupărilor politice. Ceea ce caracterizează viața lor politică este lipsa de unitate în privința programului național, a modalității de realizare a năzuințelor naționale. Diferențele de opinie se vor manifesta plenar după inaugurarea dualismului, când, la nivel politic, vor apărea două grupări.

Pe de o parte, avem de a face cu o grupare din jurul funcționării și al reprezentanților bisericii evanghelice, care vedeau, ca și românii, o politică pasivă, de boicotare a Parlamentului. Își găseau sprijinul în Universitatea Saxonă, în corpul comunităților și în ierarhia bisericească. Ei militau, de asemenea, pentru apartenența la marea națiune germană prin studiile Asociației pentru cunoașterea Transilvaniei (Verein für siebenbürgische Landeskunde). Această grupare era condusă de episcopul Georg Daniel Teutsch și va primi numele de „bătrânii sași”.

Gruparea activistă vedea, în participarea la lucrările Parlamentului peștan și în colaborarea cu guvernul, o șansă pentru idealurile naționale. Această grupare avea, printre membri, cercul comercianților și al manufacturierilor din Brașov, care doreau deschiderea de piețe de desfacere în secuime, iar cluburile lor erau formate în jurul asociațiilor muzicale, sportive și de vânatoare. Gruparea era condusă de istoricul sighișorean Carl Fabritius și, în opoziție cu cealaltă grupare, se va numi „tinerii sași”. Cele două grupări se vor uni abia în anul 1872, prin adoptarea unui program politic la Mediaș.⁵

După Patenta din martie și Diploma din octombrie 1860, se inaugurează așa-numita epocă liberală în istoria Transilvaniei. Acest lucru a eliminat automat și legile cenzurii. Este perioada în care presa devine *câinele de pază al democrației*, luptând pentru garantarea drepturilor politice.⁶

Anii '60 reprezintă etapa în care presa de limbă germană din Ardeal devine un formator de opinie. Exceptând perioada Revoluției de la 1848, întreaga presă s-a limitat la a informa publicul cititor cu privire la o serie de evenimente interne și externe, fără a exista o preocupare vastă în domeniul editorialelor, al luărilor de poziție cu privire la un eveniment sau altul.

Presa devine angrenată politic, o portavoce a grupărilor politice, e mediul favorit prin care programele, opiniile politice sunt comunicate. Jurnalele sunt instrumentele prin care se realizează propaganda politică sau, după caz, propaganda de război. Este epoca în care istoricul, prin presă, poate să își facă o idee cu privire la realele forțe de putere, la imaginea de sine a unora sau la înțelegerea celuilalt.⁷

Acum avem de a face cu o diversificare a conținutului articolelor, a rubricaturii, a așezării în pagină, tot mai multe informații și luări de poziție fiind integrate în conținutul ziarelor. De asemenea, avem de a face și cu o creștere a numărului ziarelor, dar și al localităților de apariție. Putem spune, acum, că presa săsească din Ardeal face trecerea de la un jurnalism amator, al unui grup pasionat, la un jurnalism profesionist, cu redacții și o organizare bine pusă la punct.

În domeniul publicistic, după revoluție, observăm o creștere a numărului editurilor și al librăriilor, datorită cererii publicului. Evoluția este una deosebită, de la câteva tipografii și edituri în perioada anterioară lui 1848, la 29 de librării și 18 tipografii și litografii în 1878. În cazul sașilor ardeleni, avem creșterea cea mai spectaculoasă. După cum arăta Doris Schrenk, pe Pământul Crăiesc,

⁵ Konrad Gündisch, *Siebenbürgen und die Siebenbürgen Sachsen*, în „Studienbuchreihe der Stiftung Ostdeutscher Kulturrat”, Band 8 Langen Müller, München, 1998, pp. 145-147; Friedrich Gottas, *Vereine, Parteien und Interessenverbände der Ungarländischen Deutschen*, în „Die Habsburgermonarchie 1848-1918”, Band VIII: *Politische Öffentlichkeit und Zivilgesellschaft* 1. Teilband: *Vereine, Parteien und Interessenverbände als Träger der politischen Partizipation*, Herausgegeben von Helmut Rumpel und Peter Urbanisch, Verlag der Österreichischen Akademie für Wissenschaften, Wien, 2006, pp. 1233-1236.

⁶ Buzinkay Géza, *Kis magyar sajtótörténet* (Mică istorie a presei maghiare), Haza és Haladás Alapítvány, Budapest, 1993, p. 34.

⁷ Hans-Christoph Kraus, *loc. cit.*, p. 385.

o librărie revenea la 7.500 de locuitori. Evoluția este una impresionantă deoarece, la 1850, în Viena, o librărie deservea 8.500 de locuitori.⁸ Acest lucru atestă gradul înalt de educație existent la nivelul sașilor ardeleni. Era un mediu propice pentru dezvoltarea unei opinii publice conștiente și a unei vieți politice bogate. Această emulație intelectuală aducea cu sine, automat, un public care se dorea a fi informat și, de aici, existența unei publicistici politice angajate.

Diferențe de opinie se vor reflecta fidel și în cadrul modului cum este scrisă presa. Ela Cosma, în analiza făcută asupra presei în perioada Revoluției de la 1848-1849, arăta prezența diferendelor de opinie între cele două centre.⁹

Sibiul reprezenta în această perioadă unul din marile centre politice, culturale și economice ale sașilor ardeleni. Spre deosebire de Brașov, care, datorită activităților comerciale și economice, era socotit un centru liberal, la Sibiu, prin prezența Comandamentului General al armatei austriece, a forurilor centrale ale Universității Saxone, se imprimă orașului o valență aristocratică, ceea ce a determinat o orientare conservatoare.¹⁰

De altfel, pe de altă parte, urbea de pe Cibin era un adevărat centru în domeniul tipografiilor, având de a face, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu 9 firme specializate în domeniul cărții. La 1878, populația orașului era de 19.000 de locuitori, din care 12.000 erau germani, 4.000 români și 3.000 maghiari. Majoritatea tipografiilor și a afacerilor din acest domeniu era deținută de sași.¹¹

Această explozie publicistică nu este concurată de niciun alt oraș săsesc din Transilvania. Pentru această perioadă, aici, avem 4 publicații cu caracter politic și informațional. La Brașov apărea „Kronstädter Zeitung”, cu un format definit și o redacție foarte bine organizată, iar la Bistrița, Orăștie și Sighișoara, timid, presa făcea primii pași.

Evoluția spectaculoasă în domeniul presei nu a fost egalată nici în deceniile următoare ale secolului al XIX-lea. Dezvoltarea o putem pune în legătură cu mai mulți factori. Pe de o parte, Sibiul reprezenta, după cum am arătat, principalul centru politic al sașilor ardeleni. Tot aici se găsea și Academia de Drept. Înființată în 1844, ea a reprezentat cea mai înaltă instituție educațională a sașilor ardeleni. Aici erau studiate anumite ramuri de drept: dreptul natural, dreptul administrativ, civil și economic. Era mediul propice în care anumite probleme cu privire la autonomia sașilor, statutul Universității Saxone și al dreptului municipal puteau fi exprimate în cunoștință de cauză.¹²

Această emulație intelectuală a permis apariția unor luări de poziție în presă. De altfel, după cum o să vedem, o serie de ziariști consacrați în epocă erau profesori la Academie. Practic, în acest mediu intelectual, cu aportul major al tipografilor, se va dezvolta întreaga presă politică.

Dacă ar fi să vorbim despre tipografia, mai veche era cea a lui Martin Hochmeister, unde a apărut prima publicație ardeleană. În anii '40 ai secolului al XIX-lea a fost preluată de Theodor Steinhausser. Aici va fi tipărit „Siebenbürger Bote” și apoi „Hermannstädter Zeitung”.¹³ Ziarul se înscrie în aceeași atitudine ca și în perioada neoabsolutistă, și anume, de a informa publicul despre marile evenimente petrecute în Imperiu și în lume. Deși în interiorul ziarului găsim anumite

⁸ Doris Schrenk, *Buchhandel und Verlagswesen der Siebenbürger Sachsen 1848-1818*, Univ. Diss. Wien, 1998, pp. 51-52.

⁹ Ela Cosma, *Presa săsească și revoluția de la 1848/1849*, P.Ū.G. Cluj-Napoca/Heidelberg, 2002, passim.

¹⁰ Harald Roth, *Hermannstadt. Kleine Geschichte einer Stadt in Siebenbürgen*, Böhlau Verlag, Köln, Weimar, Wien, 2006, p. 176.

¹¹ Doris Schrenk, *op. cit.*, p. 51.

¹² Dieter Drotleff, *Die Rechtsakademie*, în „Taten und Gestalten. Bilder aus der Vergangenheit der Rumäniendeutschen”, II Band, Hora Verlag, Sibiu, 2002, p. 104.

¹³ Asupra existenței foii sibiene vezi: Emil Sigerus, *Die Entwicklung der Publizistik bei den Siebenbürger Sachsen*, în „Der Auslandsdeutsche”, 1928, pp. 377-380; *Die Zeitung bei den Siebenbürger Sachsen*, în „Gedenkbuch des Instituts für Auslandskunde und Deutschtum in Ausland”, Leipzig, 1939, pp. 30-38; Heinrich Réz, *Deutsche Zeitungen und Zeitschriften in Ungarn von Beginn bis 1918*, München, 1935, passim; Rószsa Maria, *Deutschsprachige Presse in Ungarn 1850-1920. Teil Zeitungen*, în „Berichte und Forschungen. Jahrbuch des Bundesinstitutes für Deutschen im östlichen Europa”, München, Bd. 11, 2003, pp. 59-141; Elena Dunăreanu, Mircea Avram, *Presa sibiiană în limba germană*, Sibiu, 1971, p. 52.

luări de poziție cu privire la noua organizare a Ardealului, în 1862 își întrerupe existența, întregul format fiind preluat de către „Hermannstädter Zeitung”.

Avem apoi tipografia lui Samuel Filtsch. Fiu al preotului evanghelic din Sibiu, s-a format la Gerold, în Viena, și la Brockhaus, în Leipzig. În 1826 va ridica o tipografie la Sibiu. Vor apărea sub tiparnița lui diverse broșuri, lucrări și calendare. Din 1858, afacerea va fi preluată de Wilhelm Johann Krafft, ginerele său.¹⁴

Despre Krafft, știm că s-a născut în anul 1833 și că provenea dintr-o familie sighișoreană. Tatăl său, Friedrich Wilhelm Krafft, avea legătoria de cărți la Sighișoara și la Bistrița și l-a încurajat pe fiul său să urmeze o profesie în acest domeniu. Va studia la Johann Gött, în Brașov, apoi la Sibiu, Timișoara, Pforzheim, Münster, Schwerin și Berlin. Se va întoarce acasă, unde va lucra la tipografia lui Filtsch. Prin căsătoria cu fiica patronului, va prelua afacerea și o va dezvolta. Va juca un rol important și în publicarea unor lucrări și reviste românești, ceea ce va determina pe regele Carol I să-l decoreze. Modernizează întreaga editură și tipografie, deschizând și o filială, la Sighișoara. Moare în 1908.¹⁵

La Sibiu va activa și Georg von Closius, ginerele renumitului editor Johann Barth. Acesta, din 1832, o va dezvolta și va permite publicarea, între 1859 și 1863, a gazetelor lui Heinrich Schmidt, „Siebenbürger Quartalschrift” și „Hermannstädter Zeitung”. Tot la Sibiu, în 1850, episcopul Andrei Șaguna va pune bazele tipografiei arhidiecezane, unde va apărea „Telegraful Român”.¹⁶

După cum am văzut apariția lui „Hermannstädter Zeitung” este legată de activitatea publicistică a lui Heinrich Schmidt. Despre Heinrich Schmidt știm că s-a născut în decembrie 1815, în Bratislava, fiind fiul unui meșter pălărier. Își urmează familia în Transilvania, unde frecventează și studiile gimnaziale. Educația universitară o face la Halle și Jena, unde audiază cursurile de filosofie și științe politice. Se reîntoarce în țară și este primit în rândurile profesorilor de la Academia de Drept din Sibiu, în ianuarie 1844. Se remarcă ca un pionier al mișcării asociaționiste, fiind membru în mai multe asociații, dintre care se remarcă „Verein für siebenbürgische Landeskunde”. În perioada revoluției, va fi o proeminentă personalitate a mișcării antiunioniste. Între lunile mai și octombrie 1848, va edita 20 de caiete ale săptămânalului „Unterhaltung aus der Gegenwart”, poziționat într-o atitudine antiunionistă și promovând ideile centralismului austriac. Este ales deputat al Sibiului în Dieta întrunită la Pesta în septembrie 1848, de unde se retrage, în semn de protest, ca urmare a hotărârii luate de Dietă conform căreia deputații sași nu urmau a fi aleși, ci numiți de guvern. Se întoarce în Sibiu și devine, pentru scurte perioade, redactor la „Siebenbürger Bote”, unde a încercat ca foaia sibiană să devină „un organ al intereselor naționale săsești”. A înființat și condus, „Siebenbürger Quartalschrift”, pentru perioada 1859-1860. Își păstrează funcția de profesor la Academie până în 1867, când această instituție va fi preluată de către Ministerul ungar al cultelor și învățământului. Împreună cu alți colegi își va pierde postul. Deznădăjduit, își pune capăt zilelor la 3 mai 1870, la Cîsnădie.¹⁷

Pe osatura lui „Siebenbürger Quartalschrift” va construi noul ziar cu informații diverse legate de viața asociațiilor, a agriculturii și industriei. După preluarea de către tipografia lui Steinhausser, Schmidt va părăsi redacția, iar „Hermannstädter Zeitung” se va înscrie în vechea politică dusă de „Siebenbürger Bote”, și anume, interesul acestui ziar se va limita în mare parte, după cum arată și rubricatura ziarului, mai mult la informații cu privire la Sibiu.¹⁸

¹⁴ Doris Schrenk, *op. cit.*, pp. 59-60.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 62-67.

¹⁶ *Ibidem*, p. 75.

¹⁷ Ela Cosma, *Personalități săsești ale revoluției de la 1848/1849 în Transilvania*, în „Tribuna”, nr. 16, 1-15 mai 2003, pp. 11-13.

¹⁸ Maria Rózsa, *op. cit.*, p. 31.

Poate cea mai importantă tipografie sibiană era cea a lui Josef Dortleff senior (1804-1887). Bazele meseriei și le va însuși la filiala lui Martin Hochmeister, din Cluj, după care va face o călătorie de studii în spațiul german. Se va întoarce în țară, angajându-se la tipografia lui Hochmeister. După o activitate de câțiva ani, la insistențele soției sale, va dori să devină independent și se va muta la Orăștie, unde, în 1847, va întemeia o librărie. După revoluție, se va întoarce în Sibiu și, în 1850, va pune bazele unei tipografii. Aici va tipări „Foaia Oficială” în cele trei limbi ale țării.¹⁹

Fiul său, Johann, va prelua partea tehnică a afacerii. Secretele meseriei le va descoperi la Viena, în tipografia lui Holzhausen, unde va avea numeroase contacte cu studenții ardeleni. Dintre ei, va lega o prietenie fructuoasă cu Franz Gebbel. Întors în țară, va scoate, împreună cu Peter Josef Franz, în 1865, „Siebenbürgische Zeitschrift für Handel, Gewerbe und Landwirtschaft”. Această revistă va apărea până în 1868, cu două suplimente, „Ährenlese”, condusă de Gustav Seivert, și „Dorfschule”, condusă de Michael Albert, ultima cu conținut literar.²⁰

În mai 1868, împreună cu Franz Gebbel, hotărăște să transforme această revistă într-un săptămânal politic, cu partea politică condusă de Gebbel, iar partea agricolă, de Peter Josef Franz. Primul număr al lui „Wochenblatt”, va apărea la 8 iunie și se va evidenția ca un ziar de luptă al bătrânilor sași.²¹

Ideea apariției lui „Siebenbürgisch-Deutsches Wochenblatt” se vede în corespondența dintre secretarul Consistoriului Superior al Bisericii Evanghelice, Franz Gebbel, și Georg Daniel Teutsch, pe atunci preot în Agnita și mai apoi episcop al Bisericii Evanghelice C. A. din Ardeal. Într-o scrisoare din octombrie 1866 se vorbea despre necesitatea apariției, la Sibiu, a unui săptămânal care să se înscrie în aria largă a ziarelor și revistelor săsești. Din punctul de vedere al conținutului, urmăreau să se prezinte știrile importante ale săptămânii și informații din domeniul economic și politic. Gebbel, Teutsch și cercul lor de prieteni reprezentau interesele „bătrânilor sași”.²²

Observăm că sufletul acestui ziar a fost Franz Gebbel. Născut la Cluj, în 1835, unde urmează cursurile Liceului unitarian, frecventează apoi la Sibiu cursurile Academiei de Drept. La Viena studiază Dreptul și, în 1862, îl găsim aici, apoi actuar și, din 1865, secretar al Bisericii Evanghelice din Transilvania. Va rămâne în această funcție până la decesul său, în 1877.²³

Legat de activitatea sa în fruntea ziarului, Wilhelm Bruckner aprecia că: „A condus cu sabie ascuțită «Siebenbürgisch-Deutsches Wochenblatt», că prietenii jubilau și dușmanii scrâșneau din dinți”.²⁴

În conducerea ziarului a fost preocupat de recunoașterea drepturilor sașilor, de reformarea și reconfirmarea constituțiilor municipale săsești. A scris de la primul până la ultimul număr al ziarului și a fost preocupat de păstrarea formei de organizare specifice săsești a Pământului Crăiesc, până la desființarea acestuia, în 1876.²⁵

Viața politică agitată din anii '60 va determina apariția, la Sibiu, a lui „Siebenbürgische Blätter”, la tiparnița lui Samuel Filtsch. Oficinos al grupării „tinerilor sași”, se va implica într-o activitate polemică cu celelalte ziare săsești din Sibiu. Are o existență doar de câțiva ani, între 1867 și 1872. A fost acuzat de celelalte jurnale că era finanțat de guvernul de la Pesta.²⁶

¹⁹ Doris Schrenk, *op. cit.*, p. 68.

²⁰ *Ibidem*, p. 69.

²¹ *Ibidem*.

²² Wilhelm Bruckner, *Vom „Siebenbürgisch-Deutschen Tageblatt” zur „Südostdeutschen Tageszeitung”*. *Sieben Jahrzehnte deutscher Tagespresse in Siebenbürgen*, Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophischen Fakultät der Ludwig Maximilian Universität zu München, 1944, pp. 5-6.

²³ Marie Klein, *Zur Gedächtnis Franz Gebbels*, în „Aus sechs Jahrzehnten”, Sibiu 1935, pp. 2-5.

²⁴ Wilhelm Bruckner, *op. cit.*, p. 8.

²⁵ *Ibidem*, p. 9.

²⁶ A se vedea aici polemica cu „Hermannstädter Zeitung” și cu „Siebenbürgisch-Deutsches Wochenblatt”.

Prin atitudinea combativă și polemică, îl putem integra în categoria ziarelor tabloide de azi, urmărind senzaționalul și atacul dur la concurență. Unificarea celor două grupări politice, în 1872, va face ca apariția sa să fie oprită.

În fruntea foii „tinerilor sași” îl găsim pe Friedrich Krasser. Născut în 25 aprilie 1818, în Sebeș, într-o familie de brutari. După studiile liceale din orașul natal, va urma cursurile Facultății de Medicină a Universității din Viena, unde va fi apropiat de mișcarea darwinistă și de social-democrație. În 1846 se va întoarce în țară, devenind medic al orașului Sebeș, iar în 1867 îl găsim medic în Sibiu. Aici va conduce, din 1867, redacția lui „Blätter”. Pe lângă activitatea editorială, se remarcă și ca poet. Va publica în paginile gazetei poezia *Tabula rasa*, ceea ce îi va aduce un proces de presă în 1870. În fruntea ziarului se va remarca ca un opozant puternic al centralismului austriac și va lupta împotriva obscurantismului poporului. După încetarea apariției ziarului, se va evidenția în cadrul mișcării social-democrate din Transilvania, ajutând cu bani și dând consultații gratuite persoanele sărace. Se va implica mai apoi în paginile ziarului social-democrat din Budapesta, „Volksstimme”. Moare la 9 februarie 1893.²⁷

La această scurtă trecere în revistă a activității editoriale sibiene din deceniul 7 al secolului al XIX-lea observăm o îmbogățire substanțială a numărului ziarelor, dar mai ales a atitudinilor exprimate prin gazete. Dacă, pentru perioada neoabsolutistă, avem doar un singur ziar pentru Sibiu, și anume, „Siebenbürger Bote”, și acesta – un oficios guvernamental, perioada liberală aduce un număr de patru jurnale, care au apărut mai mult sau mai puțin concomitent și care exprimau idei politice diferite.

Acest lucru este explicabil dacă ținem cont de eliberarea presei de sub legile cenzurii și de existența unei vieți politice agitate la nivelul sașilor ardeleni prin cele două grupări. Adăugăm rolul avut de Sibiu în viața politică și culturală a Transilvaniei, în această perioadă revendicându-și statutul de adevărată „capitală a sașilor ardeleni”. Nu în ultimul rând, trebuie evidențiat numărul destul de mare de tipografii și edituri, care au permis și favorizat dezvoltarea presei politice.

Acești zece ani reprezintă, practic, o etapă nouă în istoria presei de limbă germană din Ardeal. Prezența acestor ziare la Sibiu prefigurează faptul că se intră într-o nouă fază a evoluției gazetelor, și anume, acum se inaugurează etapa presei profesionale, cu redacții bine puse la punct, luându-se, în deceniul următor, modelul unor mari ziare din Imperiu sau din spațiul german. Acestui model se realizează încă din această perioadă și Johann Gött, prin al său „Kronstädter Zeitung”.

Pionieratul în presă se mută spre alte zone. Acum este spart monopolul celor două centre de presă, Sibiu și Brașovul. În 1862 avem primul ziar în Bistrița, la 1865 în Orăștie, iar în Sighișoara, la 1869. În aceste orașe apar ziare cu caracter informațional, opera mediului profesoral, al clericilor și întreprinzătorilor, care nu urmăreau de cele mai multe ori vreun câștig de pe urma micului lor act jurnalistic, ci, de cele mai multe ori, banii din abonamente și vânzări le ajungeau probabil doar pentru finanțarea tipăririi unui nou număr.

²⁷ Despre activitatea lui Friedrich Krasser vezi: Arnold Kartmann, *Friedrich Krasser*, în „Beiträge zur Geschichte der rumäniendeutschen Dichtung. Die Literatur der siebenbürger Sachsen in den Jahren 1849-1918”, Redigiert von Carl Göllner und Joachim Wittstock, Kriterion Verlag, Bukarest, 1979, pp. 50-60; *Dr. Friedrich Krasser. Eine biographische Skizze*, Budapesta, 1900; Harald Kresser, *Einleitung zu Friedrich Krasser*, în Friedrich Krasser, *Offenes Visier. Gedichte und Lebensdokumente*, Staatsverlag für Kunst und Literatur, Bukarest, 1954, pp. 5-26.

**Die Deutschsprachige Politische Publizistik aus Hermannstadt
in den 60-er Jahren des 19. Jahrhunderts**

Zusammenfassung

Der Verfasser der vorliegenden Studie beschreibt die Lage der sächsischen politischen Presse aus Hermannstadt in den sechziger Jahren des 19. Jahrhunderts. In dieser Zeit spielte Hermannstadt innerhalb der politischen Bewegung der Siebenbürger Sachsen eine wichtige Rolle. Hier waren die Sitze des Generalkommandos der k. und k. Armee, die Sächsische Nationaluniversität und die Rechtsakademie.

Während des Absolutismus wurde hier nur eine Zeitung mit politischen Charakter herausgegeben, und zwar der *Siebenbürger Bote*. Wir können in den sechziger Jahren eine bemerkenswerte Entwicklung des Zeitungswesens verfolgen.

Es war ein engagierter politischer Kampf der Siebenbürger Sachsen, während dessen drei neue Blätter erschienen und zwar waren dieses die *Hermannstädter Zeitung*, die *Siebenbürgischen Blätter* und das *Siebenbürgisch-Deutsche Wochenblatt*.